

Het Reewild

MEDEDELINGENBLAD VAN DE *Vereniging „Het Reewild”*

4e jaargang nr. 2
mei 1987

Het Reewild

MEDEDELINGENBLAD VAN DE Vereniging „Het Reewild”

Beschermheer Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden

De Vereniging „Het Reewild” stelt zich ten doel:

....de instandhouding en verbetering van de kwaliteit van het reewild in Nederland. Zij staat op het standpunt, dat niet slechts gestreefd dient te worden naar het verkrijgen en behouden van een verantwoorde reestand, doch bovendien dat middelen dienen te worden aangewend deze stand zo gezond mogelijk te houden en op kwalitatief hoog peil te brengen, opdat ook voor het nageslacht een der schoonste vertegenwoordigers van de Nederlandse fauna behouden blijft.

BESTUUR

voorzitter:

Jhr. M. de Savornin Lohman,
Smidswater 2A,
2514 BV 's-Gravenhage,
Tel.: 070-643596/
070-689266.

secretaris:

Jhr. Mr. Th. W. R. M. Serraris,
Groen v. Prinstererlaan 28,
3818 JP Amersfoort,
Tel.: 033-631833 (privé),

penningmeester:

Ir F. W. Craandijk,
Blydensteinbleekweg 20,
7523 HZ Enschede,
Tel.: 053-351667.

vice-voorzitter:

G. W. Boele,
Kammerweg 18,
8181 CM Heerde,
Tel.: 05782-2193.

A. J. Mörzer Bruijns,
v. Petersom
Ramringweg 30,
8072 RA Nunspeet,
Tel.: 03412-57483.

03412-51874 (kant).

A. A. M. J. Consten,
Dautzenbergstraat 16,
6411 LB Heerlen,
Tel.: 045-717150.

Administratie:

Mevr. J. E. van Herp,
Randjonker 19,
3834 CL Leusden,
Tel.: 033-942032.

Drs. J. F. Erdmann,
Rembrandtlaan 15,
1231 AA Loosdrecht,
Tel.: 02158-1285.

Ir. J. M. Seroo,
Achelsedijk 6,
3598 Bocholt (België),
Tel.: 09-3211472026.

Drs. Th. J. Litjens,
Dorpsstraat 40,
4845 CG Wagenberg,
Tel.: 01693-1420,
01693-1827.

Drs. W. P. B. Nijzink,
Smokkelhoekweg 1B,
4421 JW
Kapelle-Biezeling,
Tel.: 01102-1846.

J. J. Meissner,
Dijk 4,
8131 VA Wijhe
Tel.: 05702-1255.

Administratie Afschot:

Nic. G. Kessies,
Oenenburgweg 194,
8072 GP Nunspeet,
Tel.: 03412-53521.

Beheer Materiaal:

A. J. Mörzer Bruijns,
v. Petersom,
Ramringweg 30,
8072 RA Nunspeet,
Tel.: 03412-57483.
03412-51874 (kant).

Slijpplaatjes:

G. J. M. Koenderink,
Lhee 96,
7991 PK Dwingelo,
Tel.: 05219-7356.

REGIONALE ORGANISATIES

Regio
Noord Nederland

voorzitter: Ir. J. Poutsma
secretaris:
H. Meijeringh,
Zuidbargerstraat 93,
7812 AE Emmen,
Tel.: 05910-29364.

Stichting Reewild
Trofeeshow Gelderse
Achterhoek (Exel)

voorzitter: D. Vouïte,
secretaresse:
Mevr. C. H. Mekers,
Binnenweg 3,
7211 MA Eefde,
Tel.: 05750-12480.

Regio Limburg

voorzitter:
J. W. H. Hommen,
secretaresse:
P. Adams,
Overhaelen 8,
6081 ZD Haalen
Tel. 04759-3448.

Stichting Reewildbeheer
Overijssel

voorzitter: B. Brinkmann,
secretaris:
J. Schoonderbeek,
Meidoornstraat 16,
7497 MG Bentelo,
Tel.: 05472-228.

Vereniging „Het Reewild”
West- en Midden Brabant

voorzitter:
Drs. Th. J. Litjens,
secretariaat:
G. W. A. M. Hamel,
Assumburgstraat 14,
4834 KP Breda,
Tel.: 076-656005.

Regio Utrecht, Gooi
en Vechtplassengebied

voorzitter:
Drs. J. F. Erdmann,
secretaris:
L. P. M. J. Canjels,
Vletweide 114,
3981 AN Bunnik,
Tel.: 03405-67782.

Regio Veluwe

voorzitter: G. W. Boele,
secretaris: H. Ruserler,
Houtkampweg 12,
6731 AW Otterlo,
Tel.: 08382-1218.

Vereniging
Reewildkring
Oost-Brabant

voorzitter:
H. A. v.d. Vleuten,
secretaris: A. J. G. v. Kuijk,
De Kranssen 21,
5581 AG Waalre,
Tel.: 04904-14624.

Provinciale
Reewildcommissie
Zeeland

voorzitter: P. van Dalsen
secretaris:
Drs. W. P. B. Nijzink,
Smokkelhoekweg 1B
4421 JH
Kapelle-Biezeling
Tel: 01102-1846

Foto voorpagina: Ir. J. Poutsma
Gironummer penningmeester Vereniging „Het Reewild”: 813577

Redactiecommissie Mededelingenblad „Het Reewild”

Ir H. Eikelboom, eindredacteur, Nic. Beetslaan 20, 3743 HM Baarn, Tel.: 02154-17069 - G. W. Boele, Kamperweg 18, 8181 CM Heerde, Tel.: 05782-2193. - P. H. Schneider, Jachtlaan 8, 4851 AM Ulvenhout, Tel.: 076-612293.

Druk en grafische vormgeving: Drukkerij Lulof B.V. - Postbus 100 - 7600 AC Almelo - Tel.: 05490-11011.

INHOUD

Van de voorzitter	2
De eigen identiteit van de Vereniging	
„Het Reewild”, zijn bestaansrecht	5
Massale sterfte van reeën door het nalaten van de jacht	8
Herziene richtlijnen, commentaar	12
Merkwaardigheden (6)	13
Mededelingen	14
Agenda, regionale tentoonstellingen, bijeenkomsten enz.	15

De datum om copy voor „Het Reewild” nr. 3 - 1987
in te leveren is: 15 augustus 1987.

Van de voorzitter

Overleg inzake de regeling van het reewildbeheer in de toekomst.

Ongetwijfeld is vele leden van de Vereniging "Het Reewild" en ook andere geïnteresseerden - soms alleen bij geruchte - ter ore gekomen, dat de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer (N.M.F.) van het Ministerie van Landbouw en Visserij overweegt het huidige vergunningstelsel annex de merkenregeling voor het afschot van reewild ingrijpend te wijzigen, zo niet te zijner tijd op te heffen.

Inderdaad bestaan ten departemente plannen dienaangaande en is ter zake informeel overleg gaande tussen enige hoofdamttenaren van de Directie N.M.F. en een delegatie van het bestuur van de Vereniging "Het Reewild", samen met de Directeur van de K.N.J.V.

Op het ministerie leidde een aantal overwegingen er toe de bestaande regeling aan een kritische beschouwing te onderwerpen. Zonder hier verder op in te gaan kan in dit kader worden genoemd de politieke druk, die ook op dit ministerie wordt uitgeoefend om ingrijpende bezuinigingen door te voeren. In samenhang daarmee kan worden gewezen op het streven naar afslanken dan wel afstoten van overheidstaken, verminderde regelgeving - de deregulering, privatisering, decentralisatie etc.

Afgezien van deze overwegingen spelen ook - zo niet allereerst - veranderde opvattingen inzake het faunabeheer in het algemeen en die ten aanzien van het wildbeheer en de jacht in het bijzonder, op het departement een heel wezenlijke rol bij het zich bezinnen op de huidige regeling van het reewildbeheer - het vergunningstelsel ingevolge de artikelen 27/53 van de Jachtwet en de merkenregeling.

Kenmerkend voor de huidige regeling is de relatief sterke overheidsbemoeiing als uitvloeisel van het standpunt, dat de overheid een duidelijke verantwoording draagt ten aanzien van het faunabeheer.

Bij de Directie N.M.F. is men thans de mening toegedaan, dat de overheid - in casu de Minister van Landbouw en Visserij - waar mogelijk de verantwoordelijkheid ten aanzien van het faunabeheer moet terugnemen en in toenemende mate zou moeten leggen waar deze haars inziens behoort, namelijk bij de jachthouder. Deze verlegging van de verantwoordelijkheid zou gepaard moeten gaan met het in fasen versoepelen van het bestaande stelsel om dat te zijner tijd - wanneer zich daar geen klemmende redenen tegen verzetten - eventueel zelfs op te heffen.

Kort samengevat komt het standpunt van de vereniging ten aanzien van deze visie op het volgende neer:

- de huidige goede reewildstand is in belangrijke mate te danken aan het nu van kracht zijnde vergunningstelsel annex de merkenregeling,
- dit stelsel dwingt de jachthouder onder meer tot stelselmatige inventarisatie van de reewildstand in zijn veld in verband met het opstellen van een afschotplan en het daarop baseren van een afschotaanvraag,

- de individuele jager/jachthouder, zeker die met een klein veld dan wel een kleine reewildstand met eventueel nog wisselwild kan - hoe gewetensvol hij zijn afschot ook uitvoert - nauwelijks overzien hoe hij daardoor ingrijpt in een reewildpopulatie van grotere omvang,
- door het huidige stelsel wordt niet alleen een preventieve en repressieve contrôle ter bestrijding van stroperij bevorderd, maar op dit systeem stoelt ook de registratie van vergunninghouders en jachthouders, wat weer de basis is van de trofeeëntoonstellingen met hun instructieve waarde en de sociale contrôle die daar van uitgaat en excessen tegengaat.

Alleen al op grond van bovenstaande overwegingen is het bestuur sterk gekant tegen een te zeer versoepelen van het bestaande stelsel, laat staan het volledig opheffen daarvan. Dat zou immers betekenen het vrijgeven van de jacht op reewild. Het overleg ter zake is, ook middels de uitwisseling van nota's, nog gaande. Het zou dan ook prematuur zijn verder op deze problematiek in te gaan. Wel kan worden vermeld, dat allerlei hiermee samenhangende zaken in het overleg de revue passeren. Daarbij valt te denken aan het decentraliseren van het vergunningstelsel, het stroomlijnen van registratie en administratie, het versoepelen van het vergunningstelsel als zodanig en het zoeken van wegen waardoor de oprichting van samenwerkingsverbanden tussen jagers, zoals reewildringen en wildbeheereenheden, wordt gestimuleerd.

Bij dit alles staat het bevorderen c.q. handhaven van een kwalitatief en kwantitatief goede reewildstand in Nederland en een verantwoord beheer daarvan, zowel bij de overheid als bij de vereniging, nadrukkelijk voorop.

Massale sterfte onder reeën in de gemeente Staphorst

In de media - zowel de regionale als landelijke pers als de televisie - is aandacht geschonken aan de massale sterfte van reeën die zich in een terrein in de gemeente Staphorst heeft voorgedaan.

Het gaat hier om een staatsnatuurreservaat in beheer bij Staatsbosbeheer ter grootte van omstreeks 1000 hectare, een voormalig turfwinningengebied waarvan ± 800 hectare dekking in de vorm van een vochtig bos- en veengebied met elzenbroek, rietkragen en rietvelden en petgaten. In dit overigens moeilijk toegankelijke gebied wordt bij wijze van experiment het reewild niet bejaagd. Sinds 1978 zouden voor dit terrein slechts 3 afschotvergunningen zijn verleend. Voor wat de reewildstand in dit veld betreft zijn in 1986 167 stuks geteld. Gevoegelijk mag worden aangenomen dat de stand in feite enkele honderden stuks telt. Gezien de aard van dit terrein, dat voor reewild als een marginale biotoop kan worden getypeerd, is dat een veel te hoge stand en is hier sprake van een overpopulatie met alle negatieve gevolgen van dien. Elders wordt daar in dit nummer verder op ingegaan.

De reeën in dit gebied zijn "minimumleiders", waarvan een groot aantal - het gaat hier om globaal een 80 stuks - op een ellendige manier is gecrepeerd. Weliswaar is deze massale sterfte mede een gevolg van een lang aangehouden winter, maar de grondoorzaak ligt in een overpopulatie tengevolge van een onjuist - namelijk geen - beheer.

Het behoeft geen betoog, dat de Vereniging "Het Reewild", die zich onder meer een goed reewildbeheer ten doel stelt, ernstig bezwaar heeft tegen het feit, dat in dit terrein, maar ook elders, zoals in "De Weerribben" en in "De Oude Venen" bij Eernewoude in Friesland, het reewild niet wordt bejaagd. Dat heeft tot gevolg, dat ieder jaar relatief veel valwild in deze terreinen wordt aangetroffen en zich nu in de gemeente Staphorst deze calamiteit heeft voorgedaan.

Een eerste maatregel om aan deze ongewenste situatie een eind te maken en herhaling te voorkomen, is het doorvoeren van een intensieve bejaging van het reewild, eerst vooral kwantitatief, later ook meer selectief. Bejaging is nu allereerst een sanitaire maatregel ter oplossing van een zelf opgeroepen beheersvraagstuk, dat ook tot een onaanvaardbaar ethisch probleem heeft geleid. In dit stadium ga ik voorbij aan de eventuele juridische merites van deze zaak gezien o.a. bepaalde artikelen van de Jachtwet en van het Wetboek van Strafrecht.

Voor wat de Vereniging "Het Reewild" betreft is echter het laatste woord over deze zaak bepaald nog niet gezegd.

Commentaar op de artikelenreeks "Reewildbeheer"

In het Mededelingenblad, is te beginnen bij het juni-nummer 1986, een artikelenreeks opgenomen onder de titel "Reewildbeheer". De schrijver van deze reeks heeft de lezers nadrukkelijk uitgenodigd eventueel op de artikelen van zijn hand te reageren. Inderdaad heeft een tweetal lezers in deze artikelenreeks aanleiding gevonden daarop commentaar te geven.

In principe is dat een goede zaak. Het kan bijzonder verhelderend en boeiend zijn kennis te nemen van verschillende - mogelijk zelfs volstrekt tegengestelde - meningen met betrekking tot één bepaald onderwerp.

Wanneer dat echter in vraagstelling en toon, waarschijnlijk volstrekt onbedoeld, een minder aangenaam karakter aanneemt, dreigt een constructieve gedachtenwisseling te onttaarden in een onplezierige polemiek. Dat is niet alleen voor het overgrote deel van onze lezers nauwelijks meer interessant, maar doet ook afbreuk aan de kwaliteit en het niveau van ons orgaan, zoals die door redactie, schrijvers van artikelen en critici ongetwijfeld worden nagestreefd.

Administratie van afschotgegevens

Tot kort voor zijn sterven op 22 oktober van het vorig jaar heeft wijlen de heer A. J. van Veen te Enschede de administratie van gegevens betreffende het afschot van reewild in Nederland, voorzover de vereniging daarover kon beschikken, gevoerd. Door zijn overlijden heeft de systematische bewerking van deze gegevens stil gelegen in afwachting van het vinden van een opvolger, die zich van deze voor de vereniging zo belangrijke taak zou kunnen kwijten. Het doet mij veel genoegen U te kunnen mededelen, dat wij die opvolger hebben gevonden in: de heer Nic. G. Kerssies, Oenenburgweg 194, 8072 GP Nunspeet, tel. 03412-53521. De heer Kerssies heeft, zoals velen Uwer ongetwijfeld bekend is, veel kennis van zaken betreffende het faunabeheer en de jacht, in het bijzonder op de Veluwe, uit hoofde van vroegere functies. Wij wensen hem succes en voldoening toe in het uitvoeren van zijn nieuwe taak.

Lohman

De eigen identiteit van de Vereniging "Het Reewild", zijn bestaansrecht

Aan een lid van een vereniging kan de vraag gesteld worden: "Wat is het bestaansrecht van die vereniging, waarom ben je daar lid van?".

Ook kan het geen kwaad als men bij tijd en wijle zichzelf deze vragen stelt. In willekeurige volgorde volgen enige overwegingen:

- als *individueel reewildjager/belangstellende voor reewild*; het ree als wildsoort heeft mijn belangstelling als jager/natuurlijkhebbber.

Ik wil er graag zo veel mogelijk over weten: om goed aan te kunnen spreken, zeker in verband met afschot, om ervaringen van anderen met reeën, al dan niet in een ander biotoop, te vernemen, om de zin van de wetgeving ter zake in te zien, om - en daar gaat het uiteindelijk om - een optimale reewildstand in het terrein waarover ik het beheer (mede) heb, te bevorderen.

- mijn interesse gaat verder: de ondersteuning van *de instandhouding* in meer algemene zin *van het reewild*. Ik zie in het bundelen van krachten van min of meer gelijkgezinden een gericht machtsmiddel, om vanuit de deskundigheid die je binnen een (grote) landelijke vereniging mag verwachten, invloed op (politieke) beleidsvorming te hebben.
- mijn interesse gaat minstens even ver als in de vorige alinea omschreven, maar is meer *wetenschappelijk* van aard. Ik wil me zo breed mogelijk omtrent alle

aspecten, die met reewild te doen hebben, oriënteren. Er is wel geopperd dat naast een pluriformiteit van natuurbeschermingsorganisaties en het bestaan van de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging er geen behoefte is aan een meer specifiek gerichte vereniging als de Vereniging "Het Reewild".

Er is vooralsnog ook geen behoefte aan een vereniging "Het Haas", aan een vereniging "Het Winterkoninkje" en dergelijke. Afgezien nog van de historische achtergrond van het ontstaan van de vereniging in een tijd vóór de Jachtwet 1954, waarin de bejaging van het ree veel te wensen overliet - er werd non-selectief, gedreven en met hagel gejaagd, aan absolute en relatieve reewildtheid werd op die wijze niets of weinig gedaan - en de belangstelling voor deze fraaie wildsoort - zelfs in jagerskringen - onder de maat was, zijn er ook nu, zéker nu, goede redenen om het bestaansrecht van de Vereniging "Het Reewild" als uiterst legitiem en zelfs noodzakelijk te duiden.

Bij een aantal natuurbeschermingsorganisaties, zeker bij die organisaties die de rol van de mens, met name die van de jagende mens als middel tot regulering en daarmee instandhouding van wildsoorten afwijzen, is een begeestering te bespeuren voortgekomen uit de denaturering van ons leefmilieu en/of van ons zelf, op zichzelf een onderwerp dat zeker de aandacht verdient! De beteugeling van de denaturering is echter het alles bepalende "leidmotief"; soms weinig ontziend gaat men tekeer! "Terug naar de natuur" is bij hen een veel voorkomende kreet én een vorm van misleidende reclame. Wat er ook nog meer van dit soort organisaties

te zeggen is, duidelijk is dat de waarborg voor een optimale reeënstand niet door hen kan worden gegeven en ook niet wordt beoogd.

De Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging heeft de belangen te behartigen van haar leden, die zich bezig houden met de bejaging van alle jaagbare wildsoorten. Jacht is niet alleen bij de hiervoor bedoelde natuurbeschermingsorganisaties maar in grotere kring niet populair. Bij veel mensen niet op rationele overwegingen maar op grond van sentiment: dode beesten zijn vies, bloed maakt angstig.

Jachtmethoden (ganzen-lokstal) en cultivering van het jachtbedrijf (uitzetten van fazanten) zijn argwaanwekkende onderwerpen.

De K.N.J.V. moet zich conform haar doelstelling ook voor deze geladen aspecten - zij het genuanceerd - sterk maken. Geenszins is de bedoeling enige tegenstelling te schetsen, wél de noodzaak van goede verstandhouding, welke door regelmatig overleg en wederzijds respect wordt verkregen.

De Vereniging "Het Reewild" heeft een afgebakend terrein, met een doelstelling die met groot gemak beargumenteerd kan worden. Onze vereniging heeft een aantal deskundigen in huis en staat met anderen in een goede verstandhouding en heeft met hen regelmatig contact. Overleg met de overheid, óók wanneer deze gedwongen een andere opvatting omtrent haar taak heeft vanuit het gegeven dat haar middelen beperkt zijn, of beperkt worden, wordt wederzijds als gewenst ervaren en vindt derhalve plaats. Omwille van de handhaving van de door ons allen gewaardeerde plaats die het reewild inneemt en omwille van het genoegen dat u daaraan kunt

beleven, verdient het reewild een sterke, op moderne leest geschoeide vereniging.

Het aantal leden is mede een graadmeter van de kracht die een vereniging kan uitstralen, terwijl ook de financiële sterkte van het ledental afhankelijk is.

In dat licht zou een uitbreiding van het ledental een welkome zaak zijn. Doe uw best!

T.S.

U BENT PRIJSBEWUST. WIJ OOK

Zoals u levert, koopt u in:
voor een zo scherp mogelijke prijs.
Dat geldt zeker voor uw drukwerk.
Want meestal kunt u in dat opzicht
uw keuze maken uit diverse aanbiedingen.
Natuurlijk spelen kwaliteit en snelheid
voor u een belangrijke rol.
Maar vaak geeft de prijs de doorslag.
Vraag daarom voor uw volgende
opdracht ook een offerte aan
bij Drukkerij Lulof.
U zult aangenaam verrast zijn.

DRUKKERIJ LULOF

De Grenzen 7 - Almelo

Tel.: 05490-11011

Postbus 100 - 7600 AC Almelo

Reeën sterven door uitblijven lente:

Dierenliefde jaagt ree pijnlijke dood in

Reeën bejagen moèt

'Ondervoeding oorzaak massale reeënsterfte'

Ontbreken van afschot

Jagen op
reewild
voorkomt
veel leed

Geveld door
mysterieuze
ziekte

Dood reeën is schuld
Staatsbosbeheer zelf

Door dit soort krantenkoppen hebben we de laatste weken steeds meer woede voelen opkomen. Is dit dierenliefde, is dit wat men zich van reewildbeheer voorstelt in natuurreservaten? Ik kan mij nauwelijks voorstellen dat dierenbeschermers nu nog een bestraffende vinger durven opheffen naar reewildjagers, als zij zelf door het niet bejagen de dieren een ellendige dood laten ingaan. Wat in Staphorst gebeurd is staat niet op zichzelf, elders in het land zijn ook terreinen waar reewild tengevolge van niet bejagen door overpopulatie een langzame dood sterft. Natuurlijk is het wel waar dat een strenge winter en een laat voorjaar het sterftecijfer doet stijgen. Uit sektierapporten kwamen, voorzover mij tot op heden bekend, geen bijzondere ziekte's of iets dergelijks voor. Wat wel voorkwam was een hoog parasietenpercentage en lintwormblaasjes, iets wat bijna bij ieder ree voorkomt. Echter het aantal is dan veel minder en het dier is in veel betere conditie. De Vereniging "Het Reewild" heeft dan ook gereageerd op deze situatie

door medewerking aan een artikel in "De Telegraaf" van zaterdag 4 april en beraadt zich welke stappen verder ondernomen kunnen worden. Weest u in ieder geval ervan overtuigd dat er verder nog aan gewerkt wordt.

In het verleden heeft de vereniging ook ernstige bezwaren gemaakt op de situatie in de "Weerribben". Dit heeft toen niet mogen baten, in die zin dat in de Weerribben nog geen reewild geschoten mag worden, maar er omheen worden nu wel afschotvergunningen verleend, waardoor de concentratie in de Weerribben iets afneemt. Tenslotte nog een volgende belangrijke opmerking in dit verband: Reewildjagers kom op voor uw zaak en is er iemand in uw omgeving of schiet iemand eens een ree bij u en hij is nog geen lid van de Vereniging "Het Reewild", maak hem dan lid. Immers een vereniging met veel leden kan meer doen dan een kleine groep; er wordt eerder in politieke kringen naar geluisterd!

G. W. B.

Massale sterfte van reeën door het nalaten van de jacht

J. T. Lumeij, dierenarts, werkzaam bij: Afdeling vogels en bijzondere dieren, Vakgroep Geneeskunde van het Kleine Huisdier, Faculteit Diergeneeskunde, Rijksuniversiteit Utrecht.

Inleiding

Zeer recent (eind maart 1987) wilden de Nederlandse dagbladen ons doen geloven dat de massale sterfte van reeën die in sommige gebieden werd waargenomen, beschouwd moest worden als een hele gewone zaak in het voorjaar. Deze opvatting werd ondersteund door uitspraken van biologen en medewerkers van staatsbosbeheer. Naar aanleiding van deze eenzijdige berichtgeving heb ik gemeend in de vorm van ingezonden brieven de krantenlezers wat achtergrondinformatie te moeten verstrekken, opdat zij zelf in staat zouden zijn een mening hieromtrent te vormen.

Daar de reewildjager in het veld het meest betrokken is met deze problematiek leek plaatsing van een reactie met gelijke strekking in het mededelingenblad van de Vereniging "Het Reewild" ook op zijn plaats.

Dit artikel beoogt de voor de reewildjager van belang zijnde aspecten van maagdarmworminfecties te belichten, daar het vaak de maagdarmworminfecties zijn waar de reeën in overbevolkte gebieden het meest van te lijden hebben.

Maagdarmwormen

In het wild is geen ree te vinden dat niet besmet is met maagdarmwormen. Vele tientallen soorten zijn bij reeën bekend. De aantallen en de

soorten kunnen per gebied sterk variëren. Er bestaat een zeer nauwe relatie tussen besmettingsgraad en wilddichtheid. In overbevolkte gebieden vormen parasitaire besmettingen de belangrijkste doodsoorzaak. De belangrijkste ziekteverwekkers zijn de wormen die in de lebmaag voorkomen.

De wetenschappelijke verzamelnaam voor deze wormen is lebmaagtrichostrongyliden (thrix [Gr.], haar; strongylos [Gr.], rond). Een goede Nederlandse naam zou zijn "ronde haarwormen". De wormen zijn namelijk rond en haardun. De lengte bedraagt 3½-30 mm. Bij een infectie met deze wormen wordt gesproken van lebmaagtrichostrongylose.

De bekendste vertegenwoordiger en het gemakkelijkst te herkennen is de bloedzuigende gedraaide maagworm *Haemonchus contortus* (haima [Gr.], bloed; contortus [Lat.], gekronkeld). Deze worm valt op door de grootte en felrode kleur. Bij de vrouwtjes van deze wormsoort zijn de witte eierstokken en de baarmoeders spiraalvormig gekronkeld rond de felrode, met bloed gevulde darm. Deze worm kan worden gevonden in de slijmvliesplooien van de lebmaag. De determinatie van andere in tabel 1 (zie pagina 9) genoemde lebmaagtrichostrongyliden is werk voor specialisten.

Ontwikkelingscyclus

De met maagdarmwormen geïnfecteerde dieren scheiden met de ontlasting wormeieren uit, waaruit in een paar dagen tijd kleine larfjes komen. Deze larfjes maken een aantal ontwikkelingsstadia door voordat zij opnieuw reeën kunnen besmetten. Dit duurt ongeveer een week (zie figuur 1, pagina 9). Het feit dat reeën plaatsgetrouw zijn zorgt ervoor dat voorkeursplaatsen waar reeën

Tabel 1. Lebmaagtrichostrongyliden bij reeën in Nederland. Het aantal onderzochte reeën bedroeg 55 (gemodificeerd naar J. Jansen, 1958).

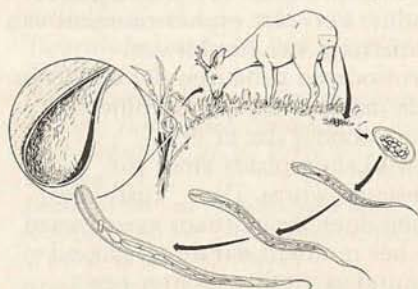
parasiet	% parasieten	% besmette reeën
<i>Haemonchus contortus</i>	0,6	22
<i>Trichostrongylus axei</i>	16,0	55
<i>Trichostrongylus capricola</i>	1,5	31
<i>Trichostrongylus retortaeformis</i>	0,1	2
<i>Ostertagia circumcincta</i>	0,03	2
<i>Ostertagia leptospicularis</i>	22,0	96
<i>Ostertagia ostertagi</i>	2,4	22
<i>Grospiculagia lasensis</i>	7,7	91
<i>Grospiculagia lyrata</i>	0,1	2
<i>Spiculoptera spiculoptera</i>	0,1	4
<i>Rinadia mathevossiani</i>	46,0	93
<i>Apteraqia quadrispiculata</i>	0,02	2

zich ophouden, zoals bijvoorbeeld wildkackers de belangrijkste infectiebronnen zijn. De larfjes die tijdens het laveien door een ree worden opgenomen, dringen voor hun verdere ontwikkeling door de oppervlakkige laag van het slijmvlies van de lebmaag of dunne darm, om na enkele dagen weer aan het oppervlak te verschijnen om uit te groeien tot een volwassen worm.

Ontwikkelingscyclus maagdarmwormen bij reeën

De besmetting van een ree vindt plaats door de opname van gras waarop zich besmettelijke larven bevinden. Deze larven trekken naar de maag of dunne darm, waar ze in enkele weken tijd uitgroeien tot volwassen wormen. Na kopulatie produceren de vrouwelijke wormen duizenden eitjes, die met de ontlasting in de buitenwereld terecht komen. In deze eitjes ontwikkelen zich larven, die vervolgens uit het ei komen. Deze zogenaamde larven van het eerste stadium (L1-larven) maken twee vervellingen door en groeien uit tot besmettelijke (L3) larven.

De ontwikkelingssnelheid is afhankelijk van temperatuur, luchtvochtigheid en zuurstofgehalte. Door het opentrappen van de mestballen worden de eitjes en de larven actief verspreid. Ook door de regen vloeien de mestballen open en kunnen de larven vrijkomen. De larven kunnen zich actief voortbewegen. Vooral in de ochtenden en de avondschemer trekken de larven langs plantenstengels omhoog. Hiervoor is het echter noodzakelijk dat zich rond deze stengel een vochtlaagje bevindt. In een dauwdruppel kunnen vele honderden L3-larven worden aangetroffen.

Figuur 1.

Verloop van een maagdarmworminfectie

Het verloop van een worminfectie bij een ree hangt sterk af van het aantal en de soort wormen en de afweer van het dier. Herhaalde lichte infecties stimuleren het afweermechanisme van de gastheer en leiden tot een goede weerstand. Ondanks het feit dat het dier zich steeds opnieuw kan besmetten zal dit geen aanleiding geven tot ernstige problemen. Het uiteindelijke resultaat zal zijn dat het merendeel der dieren een lichte wormbesmetting heeft en geen uitwendig zichtbare ziekteverschijnselen vertoont. Wèl zorgen deze dieren voor een voortdurende besmetting van de omgeving, zodat de cyclus gesloten blijft. Als de afweer om een of andere reden is verminderd kunnen de wormen meer schade aanrichten aan hun gastheer en bovendien worden er onder dergelijke omstandigheden meer eieren geproduceerd door de wormen, waardoor de besmettingsgraad van de omgeving toeneemt. Als reekalveren, die nog onvoldoende kans hebben gehad om een goede weerstand op te bouwen tegen de verschillende wormsoorten, snel achter elkaar met grote hoeveelheden larven worden besmet, zal dit aanleiding geven tot ziekte bij deze dieren.

Als een volwassen ree in een goede conditie verkeert op het moment van besmetting, kan het bij veel wormsoorten gebeuren dat de larven in de maag of darmwand blijven zitten, zonder dat er een ontwikkeling plaats vindt tot volwassen worm. Deze "rustende" larven doen de gastheer geen kwaad. Op het moment dat de weerstand vermindert vindt er echter een massale ontwikkeling plaats van deze

larven tot volwassen wormen, hetgeen een dodelijke afloop kan hebben.

Massale ziekte en sterfte onder reeën ten gevolge van worminfecties worden in Nederland in gebieden met een te hoge reedichtheid elk voorjaar waargenomen. Reekalveren zijn de dieren die het meest frequent worden getroffen, doch ook volwassen dieren, met name drachtige geiten, kunnen het slachtoffer worden.

Het conditieverlies na een strenge winter moet worden gezien als de primaire oorzaak. Conditieverlies wordt veroorzaakt door een tekort aan geschikt voedsel. Een te hoge reedichtheid en voortdurende onrust in een veld hebben eveneens een onvoldoende voedselopname tot gevolg. Ernstige besmettingen kunnen aanleiding geven tot diarree. De spiegel en de achterhand zijn dan met ontlasting besmeurd. De verharing vindt te laat plaats en de bokken zetten een slecht gewei op en vegen te laat. De aangetaste dieren maken een slappe indruk. Bij ernstige infecties met bloedzuigende wormen zijn de slijmvliezen bleek. Door eiwitverlies kan er vochtophoping (oedeem) optreden tussen de kaaktakken en aan de voorborst.

Beheermaatregelen

De natuurlijke selectie van zieke en verzwakte dieren is met het uitsterven van de grote roofdieren in ons cultuurlandschap verdwenen. Zonder een alternatief voor deze roofdieren zijn de reeën gedoemd een langzame dood te sterven. In gebieden waar de reewildjager door een selectief afschot zorgt voor een reewildbestand dat is aangepast aan de draagkracht van het biotoop worden deze jaarlijks terugkerende

massale sterftes niet waargenomen. Het is juist in die gebieden, waar de jacht uit ethische overwegingen niet wordt bedreven, dat het reewild de grootste ellende te verduren heeft. Naast een selectief afschot kan de reewildjager ook andere maatregelen treffen. Door het aanleggen van wildakkers kan men bijvoorbeeld de draagkracht van een revier vergroten. Extra voer is vooral belangrijk aan het einde van de winter. Indien reeën worden bijgevoerd dient men zich te realiseren dat de voerplaatsten de belangrijkste plaatsen zijn waar de infecties plaatsvinden. Bijvoeding moet bij voorkeur dus niet op de grond plaatsvinden en door roosters te maken moet men er voor zorgen dat voer, dat op de grond is gevallen niet meer kan worden opgenomen. Vele kleine voederplaatsen dient men regelmatig te wisselen. Gezien de ontwikkelingscyclus van de larven zou men door eens in de week de mest van de voederplaatsen te verwijderen, de besmettingskansen kunnen verminderen. Behandeling van worminfecties bij reewild met geneesmiddelen lijkt een te ver gaande maatregel.

Epiloog

Art. 19 lid 1 van de jachtwet stelt dat de jachthouder gehouden is zijn veld op zodanige wijze te bejagen, dat een redelijke wildstand gehandhaafd blijft of bij het ontbreken daarvan bereikt wordt. Art. 19 lid 2 stelt dat diegene die de jacht uitoefent het wild tegen onnodig lijden als gevolg van de jacht moet beschermen. Wie klaagt de jachthouders aan, die door het *niet* bejagen van reewild het op hun geweten hebben dat er een onredelijke hoge wildstand ontstaat, waardoor de reeën als gevolg van het niet bejagen aan een onnodig lijden worden blootgesteld?

Opmerking van de redactie

Ter voorkoming van misverstanden: jachthouder en eigenaar van de gronden behoeven niet dezelfde personen te zijn. Het blijkt namelijk mogelijk te zijn, dat eigenaar aan de jachthouder afschot van reewild verbiedt!

Literatuurlijst

- Haaften, J. L. van:
Reewild en reewildbebeer. Geen plaats en datum van uitgave.
- Haaften, J. L. van:
Over re(e)gulatie gesproken. De Nederlandse Jager 89, 4, 1984.
- Jansen, J.:
Lebmaagtrichostrongyliden bij Nederlandse herten. Proefschrift Utrecht, 1958.
- Siebenga, S.:
Parasieten doen hun werk. De Nederlandse Jager 87, 814-815, 1982.
- Treichler, J.:
Ein Beitrag zur Ernährung des Rehwildes (Capreolus capreolus) unter besonderer Berücksichtigung der verschiedenen Möglichkeiten der Winterfütterung. Med. Vet. Diss. 1972.
- Valenticic:
Über die natürliche Selektion beim Rehwild und insbesondere über die Rolle der Parasiten hierbei. Bericht über den VI. Kongreß des Internat. Ringes der Jagdwissenschaftler. Bournemouth, 1963, pp 133-138.
- Wankel, B. und H. Schulze:
Veterinärmedizin und Wildtierforschung. Deutsche Tierärztl. Wschr. 83, 383-386, 420-425, 463-466, 498-508, 1986.
- Weidenmüller:
Fallwilduntersuchungen 1950-1970. Tierärztliche Umschau 26, 201-203, 1971.
- Weidlich, N.:
Über Wildkrankheiten im Regierungsbezirk Arnberg. Berl. Münch. Tierärztliche Wochenschrift 72, 21-24, 1959.
- Welcker, H.:
Bestandsdichte und Parasitenbefall beim Rehwild. Med. Vet. Diss. Hannover, 1964.
- Wetzell, R. und W. Rieck:
Krankheiten des Wildes. Paul Parey, Hamburg, 1972.

Herziene richtlijnen, commentaar

Het is nu een jaar geleden, dat de "herziene richtlijnen" in ons blad gepubliceerd werden. De commissie verwachtte veel commentaar en er werd een discussierubriek opgesteld. Er hebben echter slechts drie leden gereageerd, namelijk de Heren R. H. M. Peltzer, P. H. Schneider en een kritisch lid uit Brabant. Onze reactie zal in een gezamenlijk antwoord en nadere uitleg worden vervat.

Het is natuurlijk duidelijk, dat de huidige opvattingen betreffende het beheer van het Reewild door onze vereniging zijn weerslag bij de keuringen op de tentoonstellingen zullen vinden.

In 't kort: het afschot dient voor 50% bij de *jaarlingbokken* en *geitkalveren* te geschieden.

De middelbare dieren (2-5 jr.) dienen zoveel mogelijk gespaard te worden om dan weer te oogsten bij de ouderen. En of je de leeftijd nu op 5 of 6 jaar stelt, dat is arbitrair. Voor ons land is dus 5 jaar aangehouden, maar natuurlijk is een beheerder niet verplicht om een kapitale bok van 5 jaar uit het bestand te nemen.

Integendeel als de overigen van slechtere kwaliteit zijn, zal hij hem nog een paar jaar laten vererven.

Wij beheren en zijn geen trofeeënjagers!

Het sparen van de middenklasse wil niet zeggen, dat er nooit één uit deze groep zal dienen te sneuvelen (ziekte, ongeval, zeer slechte aanleg, schade door het dier in een bepaald gebied). Ook een sterke bok met een gaffel zal gespaard worden. Wie zegt, dat de Schepper alleen zesenders gewild heeft?! Ik geef toe het maakt het beheer niet makkelijker. Maar we

dienen toch een ideaal na te streven. Bij de keuringen zien we alleen een trofee op een plankje, al of niet goed verzorgd, met of zonder neustussenschot, met al of niet zijn eigen kaken. Een keurmeester weet niet door wat voor bok het betreffende trofee gedragen werd. Dit nu is de verantwoordiging van de jager (beheerder). Dus wanneer als goede reden een bok uit de middenklasse geschoten wordt, hoeft de schutter, als hij zijn trofee boven de rode streep ziet hangen, zich niets te verwijten. En is er helemaal geen reden om dat bepaalde gewei niet in te sturen.

Over de jaarlingen nog het volgende: de commissie blijft van mening dat 50% van het afschot in deze klasse dient verwezenlijkt te worden.

Dus een jaarling zesender wordt goedgekeurd. Het is natuurlijk ook weer de jager, die beslist of hij dit wil doen ja dan nee. Als hij weet, dat er in zijn veld ook nog een knobok loopt, of een slecht spitsertje zal hij de zesser zeker niet pakken. Dit is dus ook weer de eigen verantwoordelijkheid. Waar in goed beheerde velden het geitenafschot net zo goed gedaan wordt (zeker 90%), zullen weinig of geen knobokken, slechte spitsers voorkomen, maar wel sterke spitsers en gaffels en zesenders. Wanneer over een paar jaar genomen bij een bepaalde regio blijkt, dat er meer dan 50% afgeschoten wordt in de jaarling-klasse, dan zal deze groep bij de keuring ook kritisch bekeken moeten worden en bijvoorbeeld zesenders "afgekeurd" dienen te worden.

Nog een paar losse opmerkingen over het beheer: Een geslachtsverhouding van 1 op 1 lijkt nog

ideaal. Hoewel thans ook andere geluiden gehoord worden.

"Kwantiteit gaat voor kwaliteit".

De stand zal over het algemeen niet toe mogen nemen. De commissie is tenslotte met de inzenders van mening, dat op de tentoonstellingen veel meer aandacht besteed dient te worden aan het geitenafschot.

Dit toch is het moeilijkste van het hele reewildbeheer! Het vrouwelijk deel bepaalt voor meer dan 50% de kwaliteit van het bestand. Gaarne ontvang de commissie ideeën om dit op de tentoonstellingen verantwoord naar voren te brengen.

Namens de commissie, F. E.

Nadat de commissie de ingezonden reactie's met elkaar besproken hadden, kwam er nog een reactie van

Dhr. Consten binnen. Helaas was deze te laat om in bovenvermelde nota nog meegenomen te worden, wat echter niet inhoudt dat de commissie "richtlijnen regionale keuringen" dit niet in z'n volgende vergadering zal bespreken. Immers, zoals het ree zich heeft laten kennen door middel van zijn aanpassing als cultuurvolger, zullen ook de richtlijnen jaarlijks bezien en eventueel bijgesteld dienen te worden.

Nog wel gememoreerd dient te worden dat de keuring praktisch uitvoerbaar dient te blijven; de keurmeesters zien op sommige keuringen soms 500 of nog meer geweien en deze moeten in één dag gekeurd worden!

G. W. B.

Merkwaardigheden (6)

In ons vorig mededelingenblad (4e jaargang nr. 1) maakten wij op blz. 11 melding van een in zuidelijk Flevoland geschoten vrouwelijk reekalf, in het bezit van knopjes en daarom eerder als mannelijk kalf aangesproken. Tot het "schortje" haar verried. Wij zeiden u toe, enkele foto's in het volgende nummer op te nemen. Dat doen we hiernaast, met dank aan de heren Tuin en Boele.

H. E.

foto's: B. J. Tuin

Afgekookt schedeltje met knopjes en onderkaak.
foto: G. W. Boele

Mededelingen

Vraag en aanbod

Wij hebben besloten een rubriek „Vraag en Aanbod” te openen voor het plaatsen van kleine advertentie's, waarin bijvoorbeeld, geweien, afschot, verpachting jachtvelden, etc. kunnen worden aangeboden, resp. gevraagd.

Dit tegen een tarief van f 10,- per regel (kolombreedte). Aanbieding schriftelijk aan de eindredactie:

Nic. Beetslaan 20, 3743 HM Baarn en bij betaling vooraf op rekening van de Vereniging „Het Reewild” op giro nr. 813577.

„Wat zeg Raesfeld . . .”

In december verscheen een herziene druk van het veel besproken boek:

„Wat zegt Raesfeld en wat zeggen anderen over het aanspreken van Reewild” door D. Wildschut.

Dit fraaie boekwerk kunt u bestellen bij ons secretariaat:

Groen van Prinstererlaan 28,
3818 JP Amersfoort,
via bijgevoegd bestelformulier.

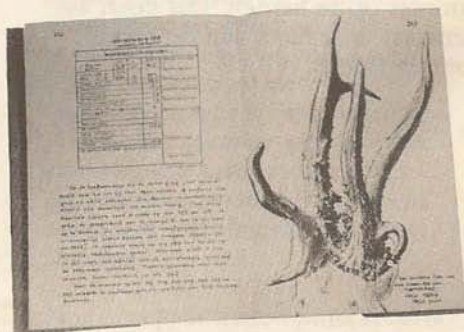
U kunt ook telefonisch bestellen onder nummer 033-942032.

VRAAG EN AANBOD

Weidman, 40 jr. rustig pers. wil in contact komen met jachtcomb. of weidman met afschotvergunning reeën. Bedoeling is het reeaafschot of ged. hiervan tegen redelijke verg. over te nemen ook als tijd. afsch. niet vervuld kan worden. Beschikt over ref. Uiterste discretie verzekerd. Liefst binnen straal van 60 km rond Nunspeet.

Brieven onder no. 1 aan eindredacteur.

Agenda, regionale tentoonstellingen, bijeenkomsten, enz.

Tot dusver zijn bij ons de volgende data, waarop regionale tentoonstellingen enz. zullen plaatsvinden, bekend:

1. Regio Utrecht, 't Gooi en Vechtplassengebied
Op zaterdag 25 en zondag 26 april a.s. zal wederom een trofeeënshow worden gehouden door de regio Utrecht, Gooi en Vechtplassengebied van de Vereniging "Het Reewild". Deze zal plaatsvinden in Restaurant "Het Berghuis", Veenseweg 28 te Amerongen. 's Zaterdags zal de show om 11.00 uur worden geopend en tot 19.00 uur toegankelijk zijn. Zondags van 11.00 tot 17.00 uur. Bij de opening en vervolgens om 14.00 uur zaterdags zullen er jacht-hoornblazers optreden. Tevens zullen diverse standhouders aanwezig zijn met jachtartikelen, schilderijen, enz. Het bestuur nodigt alle belangstellenden uit deze manifestatie te bezoeken.
2. Vereniging Reewildkring Oost Brabant
25 en 26 april 1987
in zaal "Den Boeren Bond" te Waalre.
3. Schietdag "Berkenhorst" te Elspeet
25 april 1987,
aanvang 's morgens 10.00 uur.
Gelegenheid tot inschieten van de buks (noodzakelijk voor zowel de bokken- als geitenjacht), daarna mogelijkheid tot deelname aan de schietwedstrijd om de Mr. J. Thate-beker.

4. Algemene ledenvergadering Vereniging "Het Reewild"
2 mei 1987, des namiddags in Hotel Bakker te Vorden. Nadere stukken zijn aan de leden toegezonden.

5. 4e Lustrum "Reewildshow Exel" en 6e "Game Fair"
Met genoegen publiceert de "Stichting Reewild Trofeeën Show Gelderse Achterhoek" dat hun 20e reewildshow ingecorporeerd wordt in de 6e "Game Fair Nederland", te houden op 15, 16 en 17 mei 1987 in het verbouwde buurtschap nabij Lochem. De Achterhoekers zullen hun beste beentje voor zetten om jagend Nederland traditiegetrouw een keurige, educatieve reewildgeweienshow voor te schotelen.

Het volledige jaarafschot uit de Gelderse Achterhoek zal getoond worden benevens afworptangen en valwildbokken, alle van 1986, uitsluitend afkomstig uit de bakermat van onze moedervereniging "Het Reewild" (opgericht te Vorden).

De Achterhoekse Show is de oudste reewildtrofeeënshow in ons land met het grootste inzendingspercentage, (gemiddeld 90%). Hetgeen tot gevolg heeft gehad dat er nogal veel bokken boven de rode streep gehangen moeten worden, waarmee wij echter wel de meest representatieve regionale tentoonstellingen gehouden op basis van vrijwilligheid! Is de kwaliteit van het Achterhoekse reewild echter sterk verbeterd in deze 20 jaar? Nee, dat niet; misschien een beetje ondanks een zeer duidelijke biotoopverarming in deze periode.

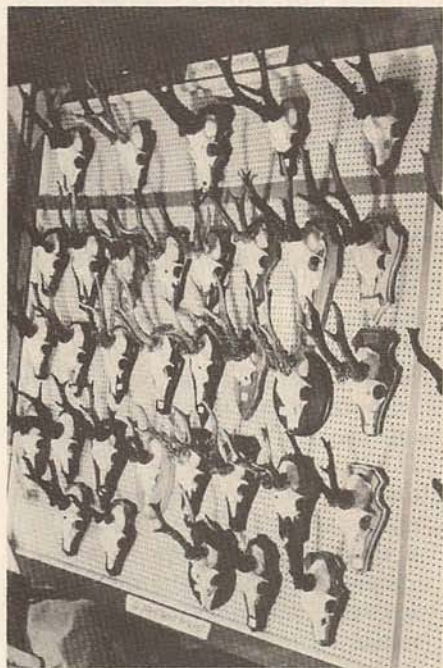
biotoop verarming in deze periode. Wellicht wegens het hameren op het volledig realiseren van het geiten- en kalverenafschot, het sparen van de goede zessers tot ze 5 jaar of ouder zijn en vooral het doorvoeren van 50% afschot in de jaarling klasse. Aanvankelijk bestond het jaarlingenafschot grotendeels uit knobbokken, wat de laatste 5 jaar tot een minimum is teruggedrongen.

Als rechtgeaard jager mag u de "Game Fair" niet missen en als rechtgeaard reewildliefhebber zeker niet het reewildaandeel hierin, bestaande uit de jaarlijkse Achterhoekse trofeeënogst, geflankeerd door stands van de Vereniging "Het Reewild" en de "Vereniging tot behoud van het Veluws Hert".

Dus . . . nu noteren 15, 16 en 17 mei naar Exel! Het belooft een grote gebeurtenis te worden! Een aaneengesloten groen front is gebiedendewijs voor het behoud van ons wild met de daarvoor obligaate verbonden vormen van weidelijk jacht. Zeker nu er bij de overheid stemmen opgaan het loodjes systeem voor reewild overboord te gooien. Wilt u dat het paard achter de jachtwagen gespannen wordt? Nee!

Dus kom in Exel tonen dat u deel uitmaakt van het aaneengesloten groene front!

Het Stichtingsbestuur

Trofeeënshow Exel
foto: J. A. H. Welmens

BEMIDDELINGSBURO SILVERTANT

SPECIALIST IN JACHTREIZEN NAAR:

o.a. BULGARIJE - CHINA - SOVJET-UNIE - SCHOTLAND

In 1986 werd door onze gasten
Goud, Zilver en Brons geschoten
voor f 350,- per bok.

BEZOEK ONS OP DE
GAME-FAIR 15-17 MEI

Wilhelminastraat 23 - 6391 JS Landgraaf - Telefoon 045-311286

Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer

MINISTERIE VAN LANDBOUW EN VISSERIJ

Bezuidenhoutseweg 73 - Postbus 20401 - 2500 EK Den Haag
Telefoon 070-793911

ADRESSENLIJST

PROVINCIE	DISTRICTS- HOOFDEN FAUNA- AANGELEGENHEDEN	KANTOREN VAN DE CONSULENTEN N.M.F.	
Groningen	C. L. M. v.d. Rakt	Postbus 30027 Engelsekamp 6	9700 RM Groningen Tel.: 050-239111
Friesland	F. Veenstra	Postbus 2003 Tesselschadestr. 7	8901 JA Leeuwarden Tel.: 058-443313
Drenthe	M. A. Roetert Steenbruggen	Postbus 11 Mandemaat 3	9400 AC Assen Tel.: 05920-27911
Overijssel	W. Nab	Postbus 604 Assendorperdijk 2	8000 AP Zwolle Tel.: 038-210533
Flevoland	J. Eising	Maeslandt 16	8224 AS Lelystad Tel.: 03200-30574
Gelderland	H. Bardoel T. A. M. Dikker	Postbus 9079 Rosendaalsestr. 64	6800 ED Arnhem Tel.: 085-579111
Utrecht	G. Kreton	Museumlaan 2	3581 HK Utrecht Tel.: 030-520834
Noord-Holland	A. W. Kamminga J. Eising	Postbus 3005 Linnenslaan 2	2001 DA Haarlem Tel.: 023-186160
Zuid-Holland	J. Verhulst P. Oude Elferink	Postbus 30119 Muzenstraat 30	2500 GC Den Haag Tel.: 070-624611
Zeeland	P. C. Remijnse	Westsingel 58	4461 DM Goes Tel.: 01100-37911
Noord-Brabant	G. A. J. M. Schram L. C. Wijlaars	Postbus 1180 Prof. Cobbenhagen- laan 225	5037 DB Tilburg Tel.: 013 678755
Limburg	W. van Loenen	Postbus 103 Lindanusstraat 12	6040 AC Roermond Tel.: 04750-34251